Apulaisprofessori Katri Pynnöniemi

Venäjän turvallisuuspolitiikan tutkimuksen Mannerheim-professuuri, Helsingin yliopisto ja Maanpuolustuskorkeakoulu

KIRJALLINEN LAUSUNTO HALLINTOVALIOKUNNALLE (3.10.2024)

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko (VNS 3/2024 vp) kuvaa Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä realistisesti. Selonteossa todetaan, että turvallisuusympäristö on muuttunut ”perustavanlaatuisesti ja pitkäkestoisesti”. Lähtökohtana on Venäjän sota Georgiaa vastaan vuonna 2008 sekä sotilasoperaatiot Krimillä ja Itä-Ukrainassa vuonna 2014. Lisäksi selonteossa todetaan, että Vuoden 2022 suurhyökkäys Ukrainaan sekä muu, Euroopan unionin maihin sekä itäiseen naapurustoon kohdistuva epävakauttava toiminta ”ilmentävät pitkäaikaista kehitystä, jossa suurvalta-aseman vahvistamista ja etupiirijakoa tavoitteleva Venäjä pyrkii kasvattamaan vaikutusvaltaansa”.

Selonteossa esitetty arvio Venäjän turvallisuuspolitiikan tavoitteista on oikeansuuntainen. On kuitenkin syytä korostaa, että hyökkäyssodan myötä Venäjän uhkaan vastaaminen edellyttää nopeita toimia sotilaallisen pelotteen nostamiseksi sekä aiempaa *kokonaisvaltaisempaa* ja vihamielisen vaikuttamisen *ennaltaehkäisyyn* tähtäävää toimintaa kaikilla eri sektoreilla (informaatio, talous, kyber). On myös syytä huomioida, että Venäjän strategiset tavoitteet ovat perustavalla tavalla ristiriidassa sen lähinaapureiden ja sitä kautta koko Euroopan turvallisuuden kanssa. Hyökkäyssodan myötä sodasta on tullut Venäjän aiempaa totalitaarisemmaksi muodostuneen järjestelmän ydin, jonka ympärille Venäjän toiminta ulkopolitiikassa, sotilaspolitiikassa ja talouspolitiikassa rakentuu.

Venäjän turvallisuuspolitiikan tavoitteet: maailmanjärjestyksen muutos ja Venäjän suurvalta-aseman vahvistaminen

Venäjän strategiset intressit ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueella eivät ole muuttuneet Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, mutta keinot tavoitteiden saavuttamiseksi ovat.[1] Venäjän suurstrategisena tavoitteena on (1) *heikentää* Yhdysvaltojen asemaa, ja sitä kautta vahvistaa autoritaaristen valtioiden asemaa maailmanpolitiikassa (2) *estää* demokraattisen poliittisen järjestelmän juurtuminen entisen Neuvostoliiton alueen maissa ja (3) *vahvistaa* Venäjän suurvalta-asemaa Euroopassa ja globaalisti.

(1) **Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan ohjenuorana on oppi voimien korrelaatiosta**, jonka mukaan suurvaltojen voimasuhteiden tasapaino on sotilasvoiman, taloudellisten resurssien, yhteiskunnallisten ristiriitojen, poliittisten liittolaisuuksien, diplomatian ja yleisen mielipiteen yhteissumma. Kansainväliset suhteet nähdään nollasumma-pelinä, jossa onnistumista mitataan suhteessa vastapuolen aseman heikentymiseen.[2] Vuodesta 2007 lähtien Venäjän ulkopolitiikan julkilausuttuna tavoitteena on ollut Yhdysvaltojen aseman heikentäminen ja sitä kautta tapahtuva, ”väistämätön” muutos kohti moninapaista maailmanjärjestystä.[3] Tällä tarkoitetaan maailmaa, jossa sodan ja rauhan kysymykset ratkaistaan suurvaltojen etupiirien

[1] Martikainen, Toivo, Katri Pynnöniemi, Sinikukka Saari ja Ulkopoliittisen instituutin työryhmä (2016): *Venäjän muuttuva rooli Suomen lähialueilla*, VNTS Raportti 34, https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=13501.

[2] Pynnöniemi, Katri ja Olli-Matti Mikkola (2021): *Venäjän strategisen toimintaympäristön erilaiset tulkintakehykset ja niiden merkitys Suomelle*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Työpaperi Nro 22, https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-3206-3.

[3] Putin, Vladimir (2007): Speech and the following discussion at the Munich Conference on Security Policy, Munich, 10.2.2007, http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034.

mukaisesti ja monenkeskisen eli yhteistyövaraisen diplomatian instituutiot ovat menettäneet asemansa maailmanlaajuisten haasteiden (ilmastonmuutos) ja konfliktien ratkaisemisessa.

(2) **Toinen keskeinen Venäjän ulkopolitiikkaan päämäärä on varmistaa nykyisen poliittisen järjestelmän jatkuvuus**. Vuodesta 2022 lähtien tämä on tarkoittanut entistä laajempaa kansalaisoikeuksien rajoittamista Venäjän sisällä ja järjestelmän muutosta kohti totalitarismia, jossa kritiikki hallitusta kohtaan johtaa ankariin seurauksiin. Demokraattinen muutos muodostaa siis uhan Kremlin valta-asemalle ja sen torjumiseksi Venäjä on tukenut kotimaassa ja lähialueilla demokratiakehitystä vastustavia voimia, johtanut sabotaasitoimintaa sekä toteuttanut salamurhia ja käyttänyt aseellista voimaa naapurimaiden demokraattisen ja länsi-integraation estämiseksi.

(3) **Venäjä hakee tunnustusta suurvalta-asemalle ensi sijassa entisen Neuvostoliiton alueella, mutta myös suhteessa koko Euroopan turvallisuusjärjestelmään**. Venäjän näkökulmasta kyse on sille itseoikeutetusti kuuluvasta valta-asemasta suhteessa sen lähinaapureihin, joiden suvereenit valtio-oikeudet nähdään alisteisina Venäjän strategisille intresseille (kohdat 1 & 2). Vuodesta 2004/2014 lähtien Venäjä on pyrkinyt kiistämään Ukrainan suvereniteetin ja oikeuden itsenäiseen, Venäjästä riippumattomaan sisä- ja ulkopolitiikkaan. Hyökkäyssodan aikana nämä vaatimukset ovat laajentuneet sisäpolitiikan, historiapolitiikan, kulttuurin ja opetuksen aloille. Venäjän tavoitteena on sotilaallisen voiman ja sen uhan avulla luoda ’slaavilainen imperiumi’ entisen Neuvostoliiton alueella ja käyttää alueen resurssit Putinin lähipiirin ja Kremlin vallan ylläpitämiseksi. Venäjän strategiset tavoitteet muodostavat pysyvän uhan Euroopan turvallisuudelle.

Strateginen hämäys Venäjän turvallisuuspolitiikan tavoitteiden tukena

Venäjällä on pitkät perinteet strategisen hämäyksen[4] hyödyntämisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikan tukena sekä Kremlin vallan vahvistamisessa sisäpolitiikassa. Venäjän vihamielistä vaikuttamiselle on tyypillistä sen pitkäaikaisuus, toisto (samojen narratiivien käyttö eri konteksteissa) sekä radikaali valheellisuus, eli täysin tekaistujen tapahtumien tai ilmiöiden hyödyntäminen osana strategista viestintää, tai todellisten tapahtumien syy-seuraussuhteiden vääristely Venäjää hyödyttävällä tavalla.[5] Venäjän vihamielisen informaatiovaikuttamisen torjunta edellyttää sen logiikan ymmärtämistä sekä jatkuvaa seurantaa. Näin voidaan tunnistaa epäaidot toimijat ja narratiivit sekä rakentaa vihamielisen informaatiovaikuttamisen ennaltaehkäisyn edellyttämiä kyvykkyyksiä.

[4] Katri Pynnöniemi and Andreas Rácz (eds.) (2016): *Fog of Falsehood. Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, FIIA Report 45, https://www.fiia.fi/en/publication/fog-of-falsehood.

[5] Pynnöniemi, Katri & Kati Parppei (2022): Sotaretoriikka Venäjällä. Uhka ja uhrinarratiivit Venäjän hyökkäyssodan selitysmalleina. *Kosmopolis*, 52(4), https://journal.fi/kosmopolis/article/view/122122; Pynnöniemi, Katri & Kati Parppei (2024): Understanding Russia’s war against Ukraine: Political, eschatological and cataclysmic dimensions, *Journal of Strategic Studies*, https://doi.org/10.1080/01402390.2024.2379395 (published 29.7.2024); ; Polina Zavershinskaia (2024) State’s Legitimisation of Violence through Strategic Narration: How the Kremlin Justified the Russian Invasion of Ukraine, The International Spectator, 59:2, 18-36.

Apulaisprofessori Katri Pynnöniemi

Venäjän turvallisuuspolitiikan tutkimuksen Mannerheim-professuuri, Helsingin yliopisto ja Maanpuolustuskorkeakoulu